

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

кандидата економічних наук, доцента,
доцента кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Національної академії статистики, обліку та аудиту
ФЕДИНИ Віти Віталіївни

на дисертаційну роботу **КАЗІМІРОВА Михайла Анатолійовича**
на тему «**Механізм попередження неплатоспроможності банків**»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
галузі знань – 07 «Управління та адміністрування»
за спеціальністю 072 Фінанси, банківська справа та страхування

1. Актуальність теми дисертаційної роботи

Актуальність теми дисертації, присвяченої дослідженню механізму попередження неплатоспроможності банків, зумовлюється стратегічною роллю банківської системи у забезпеченні макрофінансової стабільності, безперервності грошового обігу, належного функціонування платіжної системи та фінансування економічного розвитку. Неплатоспроможність окремих банківських установ генерує системний ризик: вона спричиняє не лише прямі втрати вкладників і кредиторів, а й здатна за ланцюговою реакцією поширювати кризові явища на весь фінансовий сектор, знижувати рівень суспільної довіри та підривати економічну безпеку держави.

Особливої гостроти зазначена проблематика набуває для України, чий банківський сектор тривалий час функціонує в умовах системної макроекономічної нестабільності, девальваційних тисків, погіршення якості активів, структурних змін у ресурсній базі банків та безпрецедентних викликів воєнного стану. Досвід масштабного очищення банківського ринку 2014–2017 років наочно демонструє руйнівні наслідки запізненого виявлення дисбалансів та низької ефективності превентивних заходів. За таких обставин критичної ваги набуває побудова гнучкого механізму, здатного забезпечити ранню ідентифікацію загроз, оцінку ймовірності погіршення фінансового стану банку та своєчасне застосування наглядових й управлінських важелів ще до моменту настання юридично зафіксованої неплатоспроможності.

У світовій практиці сформовано розгалужений інструментарій раннього реагування та врегулювання проблемних банків, зокрема в межах стандартів Basel III, Директиви ЄС про відновлення та розділення банків (BRRD), а також американського режиму Prompt Corrective Action (PCA). Проте ефективність цих моделей суттєво залежить від специфіки національного інституційного середовища, якості регуляторного нагляду, повноти інформаційного забезпечення, чіткості порогових значень і тригерів реагування, а також узгодженості дій регулятора, банків та інших суб'єктів забезпечення фінансової стабільності. Це зумовлює необхідність критичного аналізу та адаптації міжнародного досвіду до вітчизняних реалій з

урахуванням євроінтеграційного вектора розвитку України і сучасних викликів розвитку банківського сектору.

Необхідність комплексного поєднання інструментів ранньої діагностики, внутрішньобанківського ризик-менеджменту, регуляторного втручання, контролю капіталу й ліквідності та інституційної координації зумовлює потребу в подальшому розвитку теоретичних і методичних засад функціонування механізму попередження неплатоспроможності банків. Розробка економетричного інструментарію оцінювання ризиків, обґрунтування системи індикаторів і порогових значень, а також формування практичних заходів активізації роботи проблемних банків становлять вагоме наукове підґрунтя для підвищення ефективності превентивного банківського нагляду. Зазначене доводить високу актуальність обраного напряму дослідження як із позицій розвитку економічної науки, так і з огляду на практичні потреби забезпечення стійкості банківської системи України.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертація узгоджується із загальними напрямами наукової діяльності кафедри фінансових ринків та технологій Державного податкового університету, зокрема «Державні запозичення в системі публічних фінансів» (№ державної реєстрації 0121U109588). У межах зазначеної теми здобувачем обґрунтовано взаємозв'язок між платоспроможністю та ліквідністю банків, визначено вплив внутрішніх і зовнішніх чинників на фінансову стійкість банківських установ, а також розкрито особливості адаптації вітчизняного банківського сектору до основних принципів Базельського комітету з банківського нагляду (Акт від 04.11. 2025 р.).

3. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність

Детальне ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи дає підстави стверджувати, що сформульовані автором наукові положення, висновки та практичні рекомендації є достатньо обґрунтованими, логічно взаємопов'язаними та характеризуються високим рівнем достовірності. Обрана тема дослідження розкрита комплексно, а структура роботи повністю відповідає поставленій меті та визначеним завданням. Наукові положення ґрунтуються на сучасних теоретико-методологічних підходах до забезпечення фінансової стійкості банків, механізмів банківського нагляду, раннього втручання та попередження неплатоспроможності, що свідчить про належний рівень опрацювання вітчизняних і зарубіжних наукових джерел.

Достовірність отриманих результатів забезпечується використанням широкої інформаційної бази, до якої увійшли законодавчі та нормативно-правові акти України, офіційні статистичні й аналітичні матеріали Національного банку України, банківська звітність, міжнародні стандарти Basel III, BRRD, PCA, а також праці провідних українських і зарубіжних учених. У процесі дослідження автором обґрунтовано застосовано комплекс взаємодоповнюючих методів наукового пізнання: логічний, системно-

структурний, порівняльний, статистичний, економіко-математичний, регресійно-дисперсійний, графічний та експертний аналіз, що відповідає предмету, меті та завданням дослідження.

Важливою перевагою дисертації є поєднання ґрунтовного теоретичного аналізу із практичним дослідженням сучасного стану банківського сектору України та міжнародного досвіду функціонування механізмів раннього втручання. Автор не лише узагальнює існуючі підходи до попередження неплатоспроможності банків, а й пропонує власні науково обґрунтовані рішення, зокрема економетричну модель оцінювання ймовірності неплатоспроможності, удосконалену архітектуру механізму раннього реагування, систему КРІ-контролю та комплекс практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності банківського нагляду й управління ризиками. Запропоновані положення є логічним результатом проведеного аналізу, підтверджуються результатами моделювання та мають практичне спрямування.

Достовірність наукових результатів також підтверджується їх апробацією на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, достатньою кількістю наукових публікацій автора, а також впровадженням окремих результатів дослідження у практичну діяльність банківської установи, що свідчить про практичну цінність запропонованих рекомендацій та можливість їх використання у діяльності Національного банку України й комерційних банків.

Таким чином, вищезазначене дозволяє констатувати, що наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, є достатньо обґрунтованими, достовірними та мають як теоретичне, так і практичне значення.

4. Відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертаційна робота Казімірова Михайла Анатолійовича відповідає спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», вимогам Наказу МОН України №40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог щодо оформлення дисертації (зі змінами)» та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. (у чинній редакції).

Дисертація Казімірова М. А. є завершеним, самостійно виконаним науковим дослідженням, у якому розв'язано наукове завдання щодо поглиблення теоретичних засад і розроблення практичних рекомендацій з удосконалення механізму попередження неплатоспроможності банків в Україні. Дисертація містить належним чином обґрунтовані положення наукової новизни, має виражене теоретичне та прикладне значення і засвідчує достатній рівень фахової підготовки здобувача.

Зміст дисертації характеризується цілісністю, внутрішньою узгодженістю та логічною послідовністю викладення матеріалу. У роботі чітко визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, сформовано відповідну методологічну та інформаційну базу. Поставлені завдання узгоджуються зі структурою дисертації та послідовно розв'язуються у трьох розділах: від розкриття теоретико-методичних основ механізму попередження неплатоспроможності банків – через аналіз вітчизняних і міжнародних науково-практичних підходів – до розроблення економетричного й оперативно-аналітичного інструментарію його вдосконалення. Отримані результати відповідають визначеній меті, а висновки логічно узагальнюють зміст проведеного дослідження.

Структура роботи є логічною та відповідає поставленій меті й визначеним завданням. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 207 сторінок, основний зміст викладено на 163 сторінках; дослідження містить 21 таблицю, 22 рисунки, 8 додатків, розміщених на 13 сторінках, список використаних джерел налічує 195 найменувань. Виклад матеріалу є послідовним, роботу написано українською мовою з дотриманням наукового стилю, а таблиці, рисунки та додатки сприяють наочному представленню результатів і посиленню аргументації автора.

Отже, за змістом, структурою, рівнем наукової новизни, теоретичним і практичним значенням отриманих результатів дисертаційна робота Казімірова М. А. «Механізм попередження неплатоспроможності банків» відповідає встановленим вимогам до кваліфікаційних наукових праць на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування».

5. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

Ознайомлення з дисертаційною роботою та науковими публікаціями Казімірова М. А. дає підстави стверджувати, що дослідження виконано з дотриманням принципів академічної доброчесності. У дисертації належним чином оформлено посилання на джерела, з яких запозичено наукові положення, теоретичні підходи, використано статистичні дані, нормативно-правові матеріали та інші відомості. Авторські узагальнення, методичні розробки, результати економетричного моделювання і практичні рекомендації чітко відокремлено від положень інших дослідників.

Використані джерела відображено у списку літератури, а посилання в тексті подано з дотриманням установлених вимог та норм законодавства у сфері авторського права. Ознак академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації або неправомірного використання результатів інших авторів під час ознайомлення з дисертаційною роботою не виявлено.

6. Повнота викладення основних результатів в опублікованих наукових працях

Ключові теоретичні, методичні й практичні результати дисертаційної роботи оприлюднено здобувачем у 12 одноосібних наукових працях загальним обсягом 4,63 д. а., з яких 5 статей опубліковано у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, 1 статтю – у зарубіжному науковому виданні, 6 праць мають апробаційний характер. У публікаціях висвітлено теоретичні засади управління ризиками неплатоспроможності банків, науково-практичні підходи до її попередження, міжнародну та вітчизняну практику роботи з неплатоспроможними банками, інституційні аспекти реструктуризації проблемних банків, систему індикаторів раннього діагностування. Основні положення дисертації було представлено та обговорено на шести всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях, що підтверджує належний рівень їх апробації та повноту оприлюднення результатів дослідження.

Перелік публікацій і їхня тематична спрямованість підтверджують належну повноту оприлюднення основних результатів дисертації та їх апробацію на науково-практичних конференціях (с. 11–12, 171–172; додаток Е, с. 203–204).

7. Практичне значення одержаних результатів

Практичне значення результатів дисертаційного дослідження полягає в тому, що сформульовані автором наукові положення доведено до рівня конкретних методичних підходів, управлінських інструментів і практичних рекомендацій. Запропоновані результати можуть бути використані Національним банком України для вдосконалення механізмів банківського нагляду, раннього виявлення ризиків і пріоритизації наглядової уваги, а комерційними банками – для підвищення ефективності внутрішнього фінансового моніторингу, управління ліквідністю, капіталом, проблемними активами та ризиками. Прикладне значення мають розроблена економетрична модель оцінювання ймовірності неплатоспроможності, дворівнева система активізації проблемного банку, План стабілізації фінансування, NPL-контур і система KPI контролю результативності превентивних заходів.

Результати дослідження впроваджено у практичну діяльність АТ «АЛТБАНК». Розроблена автором модель оцінювання ймовірності неплатоспроможності використовується Центром з управління ризиками під час підготовки щоквартальних аналітичних матеріалів для колективних органів управління банку, що підтверджено довідкою № 507/541 від 30.04.2026 р.. Це свідчить про практичну затребуваність і можливість безпосереднього використання результатів дисертації у діяльності банківських установ.

8. Наукова новизна отриманих результатів досліджень

У дисертаційній роботі Казімірова Михайла Анатолійовича отримано наукові результати, що мають важливе значення для поглиблення теоретичних засад, розвитку методичного забезпечення та формування прикладного інструментарію попередження неплатоспроможності банків. Наукові положення, отримані автором особисто та винесені на захист, полягають у наступному:

1. Удосконалено визначення поняття «механізм попередження неплатоспроможності банків» шляхом доповнення його ознаками процесності, циклічності та інституційної обов'язковості реагування на ранні сигнали ризику. На відміну від трактування такого механізму як сукупності окремих пруденційних нормативів і наглядових процедур, автор розглядає його як інтегрований цикл «моніторинг → сигнал → статус (зона ризику) → управлінська реакція → контроль КРІ → ескалація/деескалація», що забезпечує своєчасне переривання процесу погіршення фінансової стійкості банку (с. 45–56, 173).

2. Розроблено науковий підхід до структуризації механізму попередження неплатоспроможності банків на основі триконтурної архітектури (с. 47–62, 173–174), яка поєднує індикативно-діагностичний, операційно-управлінський та інституційно-наглядовий контури в замкнену систему зі зворотним зв'язком для забезпечення адаптивного коригування управлінських рішень.

3. Обґрунтовано причинно-наслідковий перехід від фінансових дисбалансів до неплатоспроможності банку шляхом комплексного врахування взаємодії капіталу, ліквідності, структури фондування, якості активів, ризик-апетиту та поведінкових чинників. Автором визначено теоретичну межу переходу кризи ліквідності у кризу платоспроможності та розкрито роль поведінкового каналу, за якого зміна очікувань вкладників, кредиторів і контрагентів здатна прискорювати кризові процеси навіть до їх повного відображення у фінансовій звітності (с. 34–43, 133–136).

4. Запропоновано підхід до ідентифікації пріоритетного каналу ранньої вразливості банку (с. 142–147, 150–156, 174–175) на основі трансформації показника дисбалансу фондування (LDR) зі звітного індикатора у керований короткостроковий предиктор ризику неплатоспроможності, інтегрований із системою стабілізаційних заходів.

5. Дістали подальшого розвитку прикладні засади раннього попередження неплатоспроможності банків шляхом розроблення панельної logit-моделі оцінювання ймовірності настання неплатоспроможності за даними українських банків за 2014–2025 рр. Використання лагових показників банківської звітності дозволило забезпечити попереджувальний характер моделі, а врахування специфіки рідкісних подій і застосування метрик ROC-AUC та PR-AUC – оцінити її здатність ранжувати банки за рівнем ризику та використовувати результати для пріоритизації наглядового моніторингу (с. 137–147; додатки А–Д, с. 195–202).

6. Сформовано науково-методичний підхід до активізації проблемних банків на засадах дворівневої архітектури реагування (с. 148–150, 170–175), яка поєднує автоматизований сигнальний рівень ідентифікації зон ризику та аналітичний рівень поглибленої діагностики для формування адресних стабілізаційних пакетів.

7. Формалізовано систему практичних рекомендацій щодо впровадження стандартизованих управлінських продуктів реагування (с. 151–165, 169–171), включаючи План стабілізації фондування, NPL-контур ранньої роботи з проблемними активами та інтегроване капітальне планування з логікою зон ризику, що усуває часовий розрив між виявленням ризику та практичними діями.

8. Обґрунтовано методичний підхід до оцінювання керованості превентивного механізму через дуальну систему індикаторів (Outcome KPI та Process KPI) (с. 154–156, 165–171, 175), що дозволяє здійснювати моніторинг не лише фінансового стану банку, а й виконавчої дисципліни для прийняття об'єктивних рішень щодо ескалації або деескалації наглядного режиму.

9. Розроблено рекомендації щодо підвищення інституційної узгодженості механізму попередження неплатоспроможності банків шляхом формалізації інформаційного обміну, розмежування повноважень і встановлення процедур координації між Національним банком України, Фондом гарантування вкладів фізичних осіб, банками та іншими суб'єктами фінансової стабільності. Запропоновано узгодити превентивний контур із процедурами врегулювання банків, що дозволить скоротити часові лаги реагування, знизити ризик регуляторної поблажливості та мінімізувати системні втрати (с. 122–132, 167–170, 175–176).

9. Дискусійні положення та зауваження

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу в цілому, слід звернути увагу на окремі дискусійні положення та зауваження, які можуть бути предметом обговорення під час захисту.

1. У підрозділі 2.2 дисертації (с. 111–121) автором проведено ґрунтовний аналіз міжнародного досвіду функціонування механізмів раннього втручання (Basel III, BRRD, PCA). Разом із тим недостатньо висвітлено питання практичної адаптації окремих інструментів цих моделей до сучасних умов функціонування банківської системи України. Зокрема, не зазначено, які саме інструменти можуть бути імplementовані у вітчизняну систему банківського нагляду в коротко- та середньостроковій перспективі, а також які нормативні та інституційні передумови є необхідними для їх практичного впровадження. Це дещо обмежує прикладний потенціал проведеного порівняльного аналізу.

2. У підрозділі 3.3 (с. 158–169) запропоновано систему порогових значень індикаторів механізму попередження неплатоспроможності банків. Водночас у роботі недостатньо висвітлено питання їх універсальності. Зокрема, залишається відкритим питання, чи можуть однакові порогові значення застосовуватися до всіх банків незалежно від їх системної

важливості, бізнес-моделі, структури активів, спеціалізації та масштабів діяльності, чи вони повинні визначатися диференційовано. Більш детальне обґрунтування цього питання підвищило б практичну цінність запропонованого інструментарію.

3. Дискусійною є методика оцінювання відповідності українських інструментів кращим міжнародним практикам, представлена у формі матриці «є / частково / потребує підсилення» в табл. 2.2.2. Автор слушно визначає слабкі місця вітчизняної системи раннього втручання та резолюційної готовності, однак не формалізує критерії, відповідно до яких певний елемент віднесено до однієї з трьох категорій. Зокрема, потребують розмежування формальна наявність правового інструменту, його інституційна забезпеченість та фактична результативність застосування. Доцільним було б доповнити матрицю системою критеріїв оцінювання, наприклад нормативною врегульованістю, операційною готовністю, наявністю практики застосування, строками реалізації та результативністю. Це підвищило б доказовість висновків щодо пріоритетних напрямів удосконалення української моделі (с. 118–121).

4. Запропоновані автором напрями інституційної координації між Національним банком України, Фондом гарантування вкладів фізичних осіб, банками та іншими учасниками фінансової стабільності мають вагоме практичне значення, проте частково залишаються на концептуальному рівні. У роботі визначено потенційні точки неузгодженості та необхідність створення протоколів обміну інформацією, однак недостатньо конкретизовано склад даних, періодичність їх передавання, розподіл відповідальності, граничні строки реакції та порядок вирішення міжінституційних розбіжностей. Крім того, у дорожній карті впровадження удосконаленого механізму основними сторонами визначено НБУ та банки, хоча в попередньому викладі суттєва роль відведена ФГВФО. Доцільним було б представити окрему процесну схему або матрицю відповідальності із зазначенням конкретних функцій кожного суб'єкта на різних стадіях погіршення стану банку, а також доповнити дорожню карту показниками виконання та інституційними ризиками її реалізації (с. 127–132, 167–169).

Висловлені зауваження є дискусійними, не впливають на позитивну оцінку теоретичного рівня та практичного значення результатів дисертаційної роботи і не порушують принципових положень, що визначають наукову новизну та виносяться на захист.

10. Загальний висновок

Дисертаційна робота Казімірова Михайла Анатолійовича на тему «Механізм попередження неплатоспроможності банків» є завершеною, самостійно виконаною кваліфікаційною науковою працею, у якій розв'язано актуальне науково-прикладне завдання, що полягає у поглибленні теоретичних засад, розвитку методичного інструментарію та розробленні практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізму попередження неплатоспроможності банків в Україні.

Дисертацію виконано на належному науково-методичному рівні, а її зміст відповідає обраній темі та профілю спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». Сформульовані автором наукові положення, висновки і рекомендації є логічно послідовними, достатньо аргументованими та підтвердженими результатами теоретичного аналізу, опрацювання офіційних статистичних матеріалів, вивчення міжнародного досвіду й економетричного моделювання. Поставленої мети дослідження досягнуто, визначені завдання виконано, а отримані результати мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Враховуючи актуальність обраної теми, обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, новизну та повноту викладу їх у наукових публікаціях, дисертаційна робота Казімірова Михайла Анатолійовича «Механізм попередження неплатоспроможності банків» відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а також Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40, а її автор – Казіміров Михайло Анатолійович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 07 – Управління та адміністрування за спеціальністю 072 – Фінанси, банківська справа та страхування.

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ:

кандидат економічних наук за спеціальністю
08.00.08 – гроші, фінанси і кредит,
доцент кафедри фінансів, банківської справи
та страхування
Національної академії статистики, обліку та
аудиту

Віта ФЕДИНА

